

Utredning av behovet for et utvidet vern mot diskriminering på grunn av alder

Seniorsaken takker for invitasjonen til å levere hørings svar i forbindelse med Barne- og likestillingsdepartementets utredning om vern mot diskriminering på grunn av alder.

Seniorsaken vil i dette innspill kun ta opp generelle spørsmål som er av betydning for det videre arbeidet, og ellers konsentrere seg om spørsmål som gjelder diskriminering av eldre.

Tidligere innspill i diskrimineringsdebatten

Seniorsaken ga i sin høringsuttalelse til NOU 2009:14 (Graver-utvalgets innstilling til ny diskrimineringslov) uttrykk for at vi stilte oss uforstående til at dette utvalget anbefalte at aldersdiskriminering utenfor arbeidsforhold ikke skulle omfattes av den nye loven.

Deler av Seniorsakens hørings svar er referert i rapporten. Utviklingen på dette feltet har senere vist at Seniorsaken hadde gode grunner for sin kritikk. Seniorsaken ser en nær sammenheng mellom den nye grunnlovsbestemmelsen som stadfester at alle er like for loven, og at ingen må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling, og en diskrimineringslov som også omfatter alder. Seniorsaken ser også en sammenheng mellom en slik lov og den norske menneskerettsloven, hvor FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter i artikkel 26 slår fast at et lands lovgivning skal forby enhver form for diskriminering. Vi viser også til Tilleggsprotokoll 12 i Den europeiske menneskerettskonvensjonen, som skal sikre et generelt vern mot diskriminering, og som Norge har undertegnet, men så langt ikke ratifisert. Videre ser Seniorsaken en sammenheng mellom norsk diskrimineringslovgivning og det fremlagte EU-direktivet om forbud mot diskriminering, hvor alder er særskilt nevnt. På denne bakgrunn fremstår det som gledelig at regjeringen nå følger opp med en vurdering av hvordan disse endringene av rettstilstanden skal avspeiles i norsk lovgivning.

Advokatgruppen som har skrevet rapporten, har gjort et grundig arbeid og belyst de ulike problemstillingene på en oversiktlig og grei måte.

Rettløst samfunnsområde

Generelt er det viktig å slå fast at et rettsområde som ikke er regulert i noe regelverk, medfører at det ikke er mulig å gå rettens vei for å få prøvd hvorvidt en adferd er rettstridig. Dette gjør at mennesker føler seg overlatt til seg selv i et på dette område rettsløst samfunn. Dette i seg selv må kunne betraktes som diskriminering.

Et vern mot diskriminering på grunn av alder utenfor arbeidslivet skal sikre at usaklig ulikbehandling på grunn av alder ikke skal skje. Ulikbehandling som er saklig begrunnet, er altså tillatt, men kravet til en ryddig saksbehandling og så klare begrunnelser som mulig, øker. I offentlig virksomhet er kravet til saklig og forsvarlig saksbehandling grunnleggende, herunder kravet til begrunnelse av et vedtak. Også i privat virksomhet bør de samme kravene til saksbehandlingen kunne stilles. Dette er en kostnad som samfunnet må være villig til å betale for å oppfylle Grunnloven også på dette området. Rettspraksis vil etter hvert tydeliggjøre hvor grensene går mellom saklig og usaklig ulikbehandling.

Nøytrale og individuelle kriterier

Seniorsaken har merket seg at utredningen er inne på forholdet mellom det nøytrale og lett forståelige kriteriet alder, og mer individuelle kriterier. Dette er et tema som opptar Seniorsaken. Vi er selvsagt klar

over at vurderinger basert på individuelle kriterier er langt mer ressurskrevende, men vil likevel peke på at dette kan være særlig relevant blant eldre. Overlege i geriatri ved Universitetet i Oslo, Torgeir Bruun Wyller, har slått fast at ikke på noe stadium i livet er mennesker mer ulike enn når de blir gamle, og Seniorsaken har også merket seg utredningens påpeking av store individuelle forskjeller blant eldre når det gjelder kapasitet og energi til både å leve aktive liv, og til å fortsette med tidligere aktiviteter. Dette understreker det som er Seniorsakens poeng, nemlig at det i mange sammenhenger vil være i samfunnets interesse å sikre seg den erfaring, kunnskap og modenhet som man finner blant eldre i dag, og at det da, i saklighetsvurderingen av forskjellsbehandling på grunn av alder, også bør åpnes for individuelle kriterier.

Verdifull kompetanse

Utredningen peker på at kartleggingen av lovfestede aldersgrenser har vist at disse får betydning i et videre omfang enn de er tiltenkt. Seniorsaken mener å kunne vise til et mulig eksempel, idet vi har sett nærmere på aldersgrenser for å delta i råd og utvalg, inneha verv etc., og hvor vi har funnet at man opererer med 70 års aldersgrense, med noe forskjellig utslag. I noen sammenhenger kan det bare foreslås personer mellom 18 og 70 år, mens i andre sammenhenger kan det ikke oppnevnes personer som i løpet av oppnevningssperioden vil fylle 70 år, eller det kan være at man må fratre senest ved fylte 70 år. Seniorsaken ser at 70 års-grensen her muligens faller inn under det utvalget betegner som «ringvirkningsprinsippet», og at det derfor, i tråd med utredningens antydning, ikke er lagt tilstrekkelig vekt på begrunnelsen for 70 års aldersgrense for denne typen virksomhet. Seniorsaken ser dette i så fall som uheldig, idet en slik «ringvirkning» vil kunne være til hinder for at individuelle kvalifikasjoner, som kunnskaper, egnethet, motivasjon og lignende, som vi mener er særlig viktig nettopp når det gjelder råd, utvalg og verv, blir vurdert. Denne typen aktivitet kunne endog vært et område hvor en vurdering av spørsmål om en aldersgrense i seg selv er saklig, kan være relevant.

Utvalget viser til folketrygdloven som den enkeltstående loven med både de fleste og de mest varierende aldersgrenser. Seniorsaken har også sett nærmere på aldersgrensene i denne loven, og vil i den sammenheng gi uttrykk for at når det gjelder aldersgrense for rett til trygd og velferdsgoder, må det settes særlig strenge krav til saklighetsvurderingen. Økonomiske hensyn kan, ifølge Seniorsaken, ikke være tilstrekkelig begrunnelse for at alder begrenser retten til et gode som skal sikre en tryggere og mer meningsfull tilværelse.

Seniorsaken støtter utvalget i at det må foretas en konkret vurdering av eksisterende aldersgrenser. Vi ser det som viktig å sikre at de aldersgrenser som er nedfelt i dagens lovgivning, er basert på en saklighetsvurdering i tråd med dagens holdninger til alder, både hva gjelder selve behovet for en aldersgrense som sådan, og for selve den konkrete aldersgrensen.

Innspill til Prioriteringsutvalget

Seniorsaken har gitt sitt innspill til NOU 2014:12 Åpent og rettfærdig – prioriteringer i helsetjenesten. Alder er av utvalget ikke tillagt selvstendig vekt ved prioriteringer i helsetjenesten. Seniorsaken slutter seg til det. Eldreomsorg er imidlertid noe mer enn å behandle Eldres sviktende helse. Seniorsaken får gjennom sin SOS-telefon ofte rapporter om ulikbehandling av eldre både i enkelte kommuner og forskjellig praksis i ulike kommuner. Et diskrimineringsforbud på grunn av alder må nødvendigvis føre til at den enkelte kommune gir en begrunnelse for vedtakene som viser at de er fattet på et saklig grunnlag. Seniorsaken har bl.a. registrert at enkelte kommuner opererer med ulike regler for ulike aldre, herunder øvre aldersgrense for bruk av den kommunale TT-tjenesten. Det er viktig at slike regelverk gjennomgås, og at ulikbehandling som ikke er saklig begrunnet, fjernes.

Seniorsaken arbeider med å få etablert boliger spesielt tilrettelagt for seniorer. Meningen er at eldre skal kunne bo i eget hjem så lenge som mulig. Selv om vedkommende ved kjøp av en leilighet ikke har

særskilte behov, må det kunne forventes at slike behov kan oppstå senere. Det bør da være saklig grunn til å ha enkelte forutsetninger, herunder en nedre aldersgrense, for kjøp av slike leiligheter.

Seniorsakens ressursgruppe for juss og økonomi har gjennomgått forsikringsvilkårene fra en rekke selskaper. Det er dels sammenfallende aldersgrenser for ulykkesforsikringer og reiseforsikringer, men også til dels betydelige forskjeller. Seniorsaken vil derfor understreke rapportens konklusjon om at de ulike vilkårene neppe kan være basert på aktuarmessige beregninger eller offentlig statistikk. I tillegg bør eventuelle aldersgrenser vurderes jevnlig etter hvert som den gjennomsnittlige levealder øker i befolkningen. Seniorsaken har forståelse for at forsikringsselskapene har behov for å behandle sine kunder på en ulik måte basert på aktuarmessige beregninger, statistikk og forskningsresultater. Da vil det være særlig viktig at dette skjer på en etterprøvbar måte som synliggjør at det er saklige grunner for ulikbehandlingen.

Omsorgsfull omlegging

Seniorsaken har mottatt klager fra medlemmer som mener at det er diskriminerende å måtte betale gebyr på grunn av at man ikke har tilgang til internett, og altså ikke kan motta eFaktura. Andre har klaget over at banker innfører til dels høye gebyrer for ulike banktjenester som de med internettbank får gratis. Dette oppfattes som en klar aldersdiskriminering. Seniorsaken er enig i at slike gebyrordninger først og fremst rammer eldre mennesker som ikke har evne til eller ønske om å ta i bruk IT-løsninger. Dette er imidlertid et overgangsfenomen som burde kunne løses ved at kostnadene utlignes på samtlige kunder. Seniorsaken mener den digitale revolusjonen samfunnet gjennomgår i dag, må møtes med en omsorgsfull omlegging som ivaretar de som ellers faller utenfor.

Demokratisk underskudd på grunn av skjev aldersfordeling i besluttede organer er et alvorlig problem for et samfunn. I politiske beslutningsorganer er aldersgruppen 65+ og eldre sterkt underrepresentert. Denne gruppen utgjør ca. en fjerdedel av alle stemmeberettigede borgere, og er nesten ikke representert på valgsteder, i alle fall ikke på s.k. valgbar plass. Et stort problem er at eldre borgere ikke ønsker å påta seg verv i politiske fora. Et annet er at eldre blir skjøvet ut i nomineringsprosessen, enten helt og holdent, eller plassert på plasser som normalt ikke når opp i valget. Det er derfor viktig at et diskrimineringsforbud i noen grad aktivt kan rette opp skjevheten på dette felt.

Seniorsaken har gjennomgått det offentlige lov- og regelverk for å kartlegge aldersdiskriminerende bestemmelser. Bl.a. er det pekt på domstolslovens regler om at personer over 70 år ikke kan velges som meddommere. Etter Seniorsakens vurdering er denne regel lite overensstemmende med det norske rettssystemets intensjon om at legdommerne skal være et tverrsnitt av befolkningen. En aldersbestemmelse burde altså erstattes av en bestemmelse om egnethet.

Seniorsaken slutter seg til rapportens konklusjon om at man dels innfører et generelt diskrimineringsforbud for alder utenfor arbeidslivet, og dels pålegger myndigheter, organisasjoner og foreninger en aktivitetsplikt til å sørge for at diskriminering på grunn av alder forhindres. Seniorsaken er enig i at diskrimineringslovens regler om «proporsjonalitetstesten» også skal gjelde for aldersdiskriminering, og at de samme reglene om delt bevisføring skal gjelde for saker om aldersdiskriminering. Saker om diskriminering bør også behandles av Diskrimineringsombudet og nemnda.

Ingrid Kløve, styreleder Seniorsaken
Sign.

Stig Klingstedt, leder Seniorsakens ressursgruppe for juss og økonomi
Sign.

